

Мр Душан Појовић
асистент, Правни факултет, Универзитет у Београду

Ознаке географског порекла и генерични називи¹⁾

Резиме

Предмет овог рада је заштитна ознака географског порекла у праву Србије, Европске уније и Свештске трговинске организације. Аутор анализира проблем заштитне назива који се, иако у једној држави заштићени као ознака географског порекла, у другој држави сматрају генеричним. Након уједног приказа решења из Уредбе ЕУ бр. 510/2006 и новог Закона о ознакама географског порекла, аутор анализира новију европску судску праксу. Проблем заштитне ознака које би се могле сматрати генеричним аутор појмом посматра у контексту правила Свештске трговинске организације.

Кључне речи: интелектуална својина, ознаке географског порекла, имена порекла, генерични називи.

1. Увод

Појмом ознаке географског порекла (енг. *geographical designation*, фр. *dénomination géographique*) обухваћене су две врсте ознака: имена порекла и географске ознаке. Именом порекла (енг. *protected designation of origin*, фр. *appellation d'origine protégée*) штити се географски назив одређене области, места или државе којим се означава производ који из њих потиче, а чији су квалитет и посебна свој-

1. Овај чланак је резултат рада на пројекту Правног факултета Универзитета у Београду "Развој правног система Србије и хармонизација са правом Европске уније (правни, економски, политички и социолошки аспекти)".

ства искључиво или битно условљени географском средином. Та својства могу настати услед природних фактора или захваљујући посебном начину производње или обраде који је везан за то географско подручје. Име порекла треба разликовати од географске ознаке. Географском ознаком (енг. *protected geographical indication*, фр. *indication géographique protégée*) штити се географски назив који се употребљава да означи да одређени производ потиче из неког места, области или државе, када се квалитет, репутација или друге карактеристике тог производа суштински могу приписати локалитету са кога потиче.²⁾ У Србији, ознаке географског порекла штите се на основу Закона о ознакама географског порекла³⁾, док се у праву Европске уније заштита остварује на основу Уредбе Савета Европске уније бр. 510/2006 о заштити географских ознака и имена порекла пољопривредних и прехрамбених производа⁴⁾.

2. Правни режим ознака географског порекла у праву Европске уније и Србије

Уредба Европске уније бр. 510/2006 нема за циљ заштиту свих постојећих географских назива, већ само назива оних производа чија битна карактеристика је везана за одређену географску средину. Обични називи који упућују на место производње, али не и на посебну везу која постоји између места производње и карактеристика одређеног производа не могу бити предмет заштите. Уредба прави разлику између географских ознака и имена порекла.⁵⁾ Тако се под географском ознаком подразумева назив локалитета са кога производ потиче, под условом да тај производ има "одређени квалитет, репутацију или неко друго својство које се може приписати одређеној области"⁶⁾, чиме се појам географске ознаке приближава појму имена порекла. Веза између локалитета и карактеристика производа је, међутим, израженија код имена порекла. Вредност имена порекла је и у његовој га-

2. Видети детаљније код: Бесаровић Весна, "Интелектуална својина: индустријска својина и ауторско право", Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд, 2005. год., стр. 175 и сл.; Schmidt-Szalewski Joanna, Pierre Jean-Luc, "Droit de la propriété industrielle", Litec, Paris, 2003, стр. 399-409.
3. Закон о ознакама географског порекла, Сл. лист СЦГ, бр. 20/2006.
4. Council Regulation (EC) No 510/2006 of 20 March 2006 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs, Official Journal L93, 31 March 2006, p. 12. До усвајања уредбе бр. 510/2006 важила је уредба бр. 2081/92 са изменама извршеним уредбом бр. 535/97.
5. У упоредном и међународном праву наилазимо и на другачије дефиниције. Нпр. члан 22. 1 треће секције другог дела TRIPS-а (Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине) дефинише ознаке географског порекла као "(...) ознаке које служе за идентификовање производа као производа који потиче са територије једне државе, или једног локалитета са те територије, у случају када се квалитет, реноме или друга карактеристика производа може пре свега везати за то географско порекло". Наш Закон о ознакама географског порекла усваја дефиницију која одговара решењима права ЕУ (видети чл. 3. и 4. Закона).
6. Члан 2, став 1 Уредбе бр. 510/2006.

рантној функцији, јер потрошачи верују да производи који су означени на тај начин имају посебан квалитет, који се редовно проверава.

Из поља примене Уредбе изузети су називи вина и алкохолних пића, за које је предвиђен посебан режим.⁷⁾ Као име порекла може се заштитити и реч која није административни назив одређеног места, области или државе, већ представља традиционални, негеографски назив (то је, на пример, случај код одређених сирева). Не могу се, међутим, регистровати називи који су постали генерични или могу створити забуну код потрошача. Под генеричним називом подразумева се назив производа који је, иако се односи на место производње, постао општи назив за одређену врсту производа. Да ли је један назив постао генерични цени се, пре свега, према стању у државама чланицама Европске уније и областима у којима се он конзумира, и узимајући у обзир све релевантне националне и комунитарне прописе.⁸⁾ Тако је, на пример, утврђено да је назив *camembert* постао генерични назив за једну врсту сира, па он може бити произведен у Холандији а продаван у Француској, уз навођење места производње. С друге стране, назив *camembert de Normandie* могу носити само производи који потичу из области Нормандије.⁹⁾ Српски Закон предвиђа исти изузетак у погледу генеричних назива у члану 7.

Уредбом је забрањено регистровање назива који могу довести потрошаче у заблуду; међутим, та забрана се односи само на заблуду у погледу већ регистрованог назива биљне сорте или животињске врсте или у погледу реномираног жига. Забрана важи у случају да назив који се жели заштитити може "довести јавност у заблуду у погледу стварног порекла производа"¹⁰⁾. Домаће право садржи слично решење. Тако се не може заштитити назив који "представља име заштићене биљне сорте или животињске врсте", као и назив "чији изглед и садржај може да створи забуну код потрошача у погледу природе, порекла, квалитета, начина производње или других карактеристика производа"¹¹⁾.

У погледу односа са жиговима, Уредба установљује систем приоритета. Наиме, када је ознака географског порекла регистрована, пријава регистрације жига у погледу исте врсте производа мора бити одбијена. Жигови који су савесно регистровани пре пријаве географске ознаке порекла или пре 1. јануара 1996. године могу наставити да се користе, све док је њихова употреба у складу са комунитарним прописима о жиговима (Директивом бр. 89/104 о хармонизацији законодавстава држава чланица о жиговима и Уредбом бр. 40/94 о комунитарном жигу).¹²⁾

7. Наш Закон о ознакама географског порекла у члану 7. искључује своју примену у односу на ознаке географског порекла за производе од винове лозе ако је та ознака идентична са именом сорте грожђа која је постојала на територији Србије и Црне Горе пре јануара 1995. године.

8. Члан 3, став 1. Уредбе бр. 510/2006.

9. Европски суд правде, 16. март 1999, предмети бр. C-289/96, C-293/96, C-299/96, *Kingdom of Denmark, Federal Republic of Germany and French Republic v. Commission*, ECR (1999) p. I-1541.

10. Члан 3, став 2 Уредбе бр. 510/2006.

11. Члан 7 Закона о ознакама географског порекла.

12. Члан 14 Уредбе бр. 510/2006.

У праву Европске уније, ознаке географског порекла, једном регистроване, уживају вишеструку заштиту. Њихов титулар се најпре може супротставити сваком облику посредног или непосредног комерцијалног коришћења сличних производа. Потом, забрањено је свако имитирање, злоупотреба или позивање на ознаке географског порекла чак и у случају кад је наведено право порекло производа или уколико је заштићени назив пропраћен изразима као што су "метод", "тип", "стил", "произведено као" . . . Производ је заштићен и од сваког другог облика нетачног навођења његовог порекла или састава, било то учињено на амбалажи, рекламном материјалу, пратећим документима и др.¹³⁾ У Србији, Закон о ознакама географског порекла предвиђа грађанскоправну и казненоправну заштиту. Повредом права сматра се свако неовлашћено коришћење ознаке географског порекла од стране било ког учесника у промету, као и свако подражавање ознаке на начин да се створи забуна на тржишту у погледу означеног порекла производа. Тужилац може тражити накнаду штете, забрану даљег вршења радње којом се чини повреда, као и објављивање пресуде у средствима јавног информисања. Казненоправна заштита састоји се у изрицању новчане казне за привредни преступ.¹⁴⁾

3. Новија судска пракса: предмет *Данска и Немачка* против *Комисије*

Заштита ознака географског порекла је сложено правно питање са несумњивим економским, па и политичким импликацијама. То је веома уочљиво на примеру спора око заштите назива "фета"¹⁵⁾ који се водио више од десет година. Још 1991. године грчке власти су заплениле фета сир произведен у Данској и повеле спор пред судом у Атини ради заштите овог традиционалног грчког производа. Спор се наставио пред Европским судом правде, пошто је грчки суд поставио претходно питање суду у Луксембургу. Пошто је грчка страна одустала од захтева, Европски суд правде се није изјашњавао о претходном питању.¹⁶⁾ Друга етапа "битке" око фета сира започела је 1996. године када је Европска комисија регистровала назив "фета" као име порекла за врсту белог сира произведеног у Грчкој. Данска, Немачка и Француска су поднеле тужбу за поништај те одлуке Европском суду правде, који је 1999. године пресудио у корист тужилаца.¹⁷⁾ Суд је у пре-

13. Члан 13 Уредбе бр. 510/2006.

14. Део IX Закона о ознакама географског порекла.

15. Назив "фета" потиче од италијанске речи *fetta* која значи "комад". Та реч је унета у грчки језик у седамнаестом веку.

16. Детаљније о поступку за решавање претходног питања: Чавошки Александра, Кнежевић-Бојовић Ана, Поповић Душан, "Европски суд правде", Институт за упоредно право, Београд, 2006, стр. 62-71.

17. Европски суд правде, 16. март 1999, предмети бр. C-289/96, C-293/96, C-299/96, *Kingdom of Denmark, Federal Republic of Germany and French Republic v. Commission*, ECR (1999) p. I-1541.

суди навео да Комисија није уважила чињеницу да је назив "фета" већ дужи временски период био у употреби у другим државама чланицама Уније.

Европска комисија је, на поновни захтев Грчке, регистровала 2002. године назив "фета" као име порекла. Комисија је оценила да назив "фета" није постао општи назив одређене врсте пољопривредних или прехранбених производа, тј. да није постао генеричан. Комисија је одлучила да тај назив могу носити само сиреви произведени на прописан начин у континенталном делу Грчке, као и они произведени на острву Лезбос.

У новом спору¹⁸⁾ који су Данска и Немачка повеле против Комисије, тужиоци су тврдили да се назив "фета" користи за означавање врсте белог сира који се већ дуго производи не само у Грчкој, већ и у другим државама Балкана, у којима је познат и под другим називима. Тужиоци су у своју корист навели и чињеницу да је све до 1987. године фета сир био произвођен у Грчкој и по нетрадиционалним методама, уз коришћење крављег млека. Такође, сир који је у Данској произвођен по нетрадиционалним методама, увозио се у Грчку све до 1988. године и тамо је продаван под називом "фета". Тужиоци су тврдили да је због очигледног толерисања нетрадиционалних начина производње фета сира од стране Грчке, тај назив постао генеричан и означава врсту белог сира без обзира на то где је произведен. Суд је, међутим, подвукао да је Грчка 1988. године усвојила прописе којима се утврђују правила производње фета сира, заснована на традиционалним методама, и забрањује свако одступање од њих.

Данска и Немачка, подржане од Француске и Велике Британије, навеле су у своју корист и податке о производњи фета сира у тим земљама, који потврђују да су произведене количине биле значајне и да је производња трајала деценијама (почев од 1931. године у Француској, од тридесетих година прошлог века у Данској, од 1972. године у Немачкој). Европски суд правде је, међутим, уважио аргумент Грчке, према коме је производња фета сира ипак остала концентрисана на њеној територији, а у тој земљи се и конзумирало 85 % годишње потрошње фета сира по особи. Суд је прихватио и аргумент по коме већина конзумента фета сира у Грчкој доживљава да назив "фета" има географску конотацију и не сматра га генеричним називом одређене врсте производа. Међутим, из података који су му били доступни, Европски суд правде је закључио да потрошачи у Данској доживљавају тај назив као генеричан. Поузданих података за друге државе чланице није било. Ипак, Суд је уважио чињеницу да се фета сир продаје у другим државама чланицама, па и у Данској, под етикетама које упућују на његову везу са грчком културом и традицијом. Из тога се може закључити да потрошачи доживљавају фету као сир који је повезан са Грчком, иако није увек тамо произведен.

Приликом одлучивања, Суд је био дужан да узме у обзир и постојеће националне и комунитарне прописе, на шта је обавезан чланом 3. Уредбе. Прописе који се односе на фета сир имале су и Грчка и Данска. Због чињенице да се у данским

18. Европски суд правде, 25. октобар 2005, предмети бр. C-465/02, C-466/02, *Federal Republic of Germany and Kingdom of Denmark v. Commission*.

прописима не помиње назив "фета" већ "данска фета", Суд је закључио да и у тој земљи назив "фета" има грчку конотацију. Поврх тога, Суд се позвао и на међународну конвенцију закључену између Грчке и Аустрије, којом се Аустрија обавезује да ће на њеној територији једино грчки производи моћи да носе назив "фета".¹⁹⁾ Због тога је Суд сматрао да национални прописи и међународне конвенције не упућују на закључак да је спорни назив постао генеричан. Од извора комунитарног права, Суд је анализирао царинске прописе Европске уније и утврдио да се назив "фета" помиње у номенклатури производа без икаквог прецизирања државе порекла. Међутим, Суд је сматрао да та чињеница не може послужити као аргумент за тврдњу да је назив "фета" постао генеричан, пошто се царинским прописима не уређују права интелектуалне својине.

Последњи аргумент тужилаца односио се на одговор који је Комисија дала 1985. године на писмено упућено питање посланика Европског парламента о карактеру назива "фета".²⁰⁾ Тада је Комисија одговорила да "фета" није име порекла, већ назив врсте сира. Европски суд правде је, међутим, истакао да у време када је дат одговор на посланичко питање није постојао комунитарни пропис о заштити ознака географског порекла, што умањује релевантност овог одговора. Ценећи све наведене околности, Суд је одлучио да је назив "фета" име порекла за врсту белог сира који се производи по посебним методама у континенталној Грчкој и на острву Лезбос, те да је Комисија правилно оценила да тај назив није постао генеричан.

4. Заштита имена порекла у контексту светске трговине: спор између земаља "старог" и "новог" света

Под земљама "новог света" подразумевају се ваневропске државе, као што су Сједињене Америчке Државе, Аустралија, Канада, Нови Зеланд, Мексико, Уругвај, Чиле, Аргентина и Јужноафричка Република, које су касније започеле са производњом оних производа чији су називи у Европи заштићени као имена порекла. Иако је производња таквих производа започела касније него у Европи, ове државе су постале светски лидери у производњи. Међутим, нови произвођачи не поштују имена порекла заштићена у европским државама, сматрајући да су она постала генерични називи одређене врсте производа. Тако је на пример Врховни суд Бразила још 1974. године донео пресуду по којој се назив *champagne* сматра генеричним.²¹⁾ Четрнаест година касније, у Бразилу је усвојен и закон којим су називи *champagne* и *cognac*, као и њихови еквиваленти на португалском језику, означени као генерични. Француска је тада реаговала и уложила жалбу путем Уреда произвођача коњака.²²⁾ У међу-

19. Конвенција између Републике Аустрије и Републике Грчке од 20. јуна 1972. године о заштити имена порекла, географских имена и назива пољопривредних, индустријских и занатских производа.

20. Сл. лист ЕЗ, 1985, бр. С-248, стр. 3.

21. Врховни суд Бразила, 26. новембар 1974. године, *Roneo INAO* n° 95-105.

времену, у Бразилу је 1996. године измењен спорни закон, чиме је пружена заштита називу *cognac*, али је превод овог назива *conhaque* остао у слободној употреби.

Државе Јужне Америке овакво поступање често правдају лингвистичким и историјским разлозима. Наиме, шпански и португалски језик су латинског порекла, као и језици држава Европске уније у којима су заштићена имена порекла (Француска, Италија, Шпанија, Португалија). Производња, а нарочито узгајање вина, започело је са колонизацијом новооткривених земаља, а колонизатори су били управо Европљани. Колонизатори су са собом донели и називе тих производа. Према овој теорији, нема дакле никакве несавесности на страни произвођача из јужноамеричких земаља, пошто у њиховим земљама спорни називи одувек имају генерични карактер. На историјске разлоге позивале су се и Сједињене Америчке Државе како би објасниле због чега се називи који су у Европи заштићени као имена порекла у њиховој држави сматрају генеричним или полугенеричним.²³⁾ Наиме, називе као што су *chianti*, *burgundy* или *champagne* први су почели да употребљавају француски и италијански имигранти у знак сећања на своје земље порекла. Та пракса није наишла на оспоравање европских партнера и довела је до стварања полугенеричних назива код којих је веза са изворним локалитетом само "спиритуална".

Заштити од оваквих поступака Европска унија је покушала да обезбеди путем закључивања билатералних споразума са земљама "новог" света. Као пример можемо навести споразум о трговини вином закључен 1994. године између Европске уније и Аустралије.²⁴⁾ Све до закључења овог споразума Аустралија је користила имена порекла заштићена у Европи као генеричне називе за одређене сорте винове лозе, не везујући њихово значење за посебне географске, климатске и техничке услове. Тако су, на пример, аустралијски произвођачи правили вино под називом *beaujolais nouveau*, које је због разлика у годишњим добрима између Европе и Аустралије било спремно за продају три месеца пре француског, оригиналног божолеа, чиме је нанешена огромна штета француским титуларима тог имена порекла. Закључујући споразум са ЕУ, Аустралија се обавезала да називе заштићене као имена порекла у Унији неће више сматрати генеричним, а заузврат Унија ће пружити помоћ даљем развоју аустралијског виноградарства и признати њена имена порекла (нпр. *Southeastern Australia*). По угледу на споразум са Аустралијом, Европска унија је 2002. године закључила споразум са Јужноафричком Републиком.²⁵⁾ Преговори о

22. Фр. Bureau national interprofessionnel du Cognac (BNIC)

23. У америчком праву се полугенеричним називима сматрају називи који, задржавајући своје географско значење, служе за означавање одређене врсте производа (најчешће вина). Уколико се користе у комбинацији са речју која означава неки други локалитет, полугенерични назив губи своје географско значење.

24. Споразум између Европске заједнице и Аустралије о трговини вином, 26. и 31. јануар 1994. године, Сл. лист ЕЗ, 31. март 1994. године, бр. L086, стр. 3. Заправо, Европска унија не закључује ове међународне споразуме, већ то чини путем Европске заједнице која има неопходан субјективитет. Европска заједница представља први "стуб" Европске уније.

25. Размена писама између Европске заједнице и Јужноафричке Републике, 21. јануар 2002. године. Одлука Савета бр. 2002/55/СЕ, Сл. лист ЕЗ, 30. јануар 2002. године, бр. L28.

узајамној заштити имена порекла између ЕУ и Сједињених Држава до сада нису дали значајније резултате, а на билатералном нивоу Француска је успела да споразумом са САД заштити називе *cognac*, *armagnac* и *calvados*, док је заузврат пружила заштиту америчким ознакама географског порекла *bourbon* и *bourbon whiskey*.²⁶⁾

5. Закључна разматрања

Како смо видели на примеру спора око назива "фета", Европска унија може заштитити одређени назив као име порекла и обезбедити да њене државе чланице поштују одлуке Комисије и Суда правде; међутим, донети таквих одлука су ограничени. Државе нечланице Уније могу наставити са коришћењем назива заштићених у Унији као имена порекла, уз образложење да их сматрају генеричним, тј. ознакама читаве врсте производа. Такође, решења садржана у Споразуму о трговинским аспектима права интелектуалне својине (TRIPS) чине нам се ближим ставовима земаља "новог" света. Дефиниција знака географског порекла, коју садржи овај споразум обавезан за све чланове Светске трговинске организације (СТО), не помиње људски фактор као један од елемената који доводе до посебних карактеристика производа чији назив се штити. У TRIPS-у се помиње само природни, тј. географски фактор, што одговара државама "новог" света.²⁷⁾ Заштита знака географског порекла се заснива на забрани довођења потрошача у забуну у погледу стварног порекла производа и на забрани нелојалне конкуренције. Треба, дакле, доказати пред страним судом да назив производа доводи потрошаче у забуну, што је немогуће уколико произвођач употреби назив заштићен као име порекла у другој држави у комбинацији са речју која означава стварни локалитет са кога производ потиче. Тада као једина могућност преостаје заштита на основу правила о нелојалној конкуренцији.

Према члану 24, став 4 TRIPS-а, неће се сматрати повредом ознаке географског порекла за вино или алкохолно пиће присвајање истог назива у непрекидном трајању од најмање десет година, као ни савесно коришћење ознаке до 15. априла 1994. године. Овај члан унет је на инсистирање земаља Латинске Америке. Сходно члану 24, став 5 Споразума сматраће се законитим савесно коришћење и савесна пријава жига до којих је дошло у периоду до ступања на снагу Споразума или док назив не буде заштићен у земљи порекла. Сједињене Државе и земље Латинске Америке редовно се позивају на ова два правила како би оправдали коришћење назива заштићених у Европској унији. Члан 24, став 6 Споразума најочигледније одсликава компромис до којег је дошло у Светској трговинској организацији. Наиме, од држава чланица СТО не тражи се да примењују одредбе Споразума на ознаке географског порекла заштићене у другој држави уколико је заштићени назив идентичан називу којим се у свакодневном говору уобичајено означавају производи и услуге на њиховој територији. Тиме се заправо по први пут дефинишу генерични називи иако се тај

26. Размена писама између Републике Француске и Сједињених Америчких Држава, Сл. лист Републике Француске, 16. јуни 1971. године, стр. 5788.

27. Члан 22. 1 треће секције другог дела TRIPS-а. Видети фусноту бр. 5.

израз нигде у Споразуму изричито не помиње. Једна држава чланица СТО може, дакле, допустити коришћење назива који је заштићен у другој држави као ознака географског порекла, уколико се њиме уобичајено означавају производи и услуге на њеној територији. Генеричност назива оцењиваће домаћи судови применом домаћих прописа. Европски предлог да се генеричност оцењује у држави порекла није прихваћен.

Имајући у виду компромисна решења Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине, не треба нас изненадити чињеница да је Европска унија наставила са праксом закључивања билатералних споразума којима успева да постигне већи степен заштите за своје ознаке географског порекла. У земљама "новог" света таква пракса наилази и на негативне коментаре, јер се у понуди за закључење билатералног споразума види облик уцене, пошто Унија заузврат нуди лакши приступ свом огромном тржишту.²⁸⁾

С обзиром на намеру Србије да приступи Европској унији и Светској трговинској организацији, искуства земаља и "новог" и "старог" света су драгоцене. Важан корак ка том циљу представља Споразум о стабилизацији и придруживању ЕУ, чије се потписивање ускоро очекује, којим ће Србија преузети обавезу да у року од пет година од његовог ступања на снагу зајемчи ниво заштите права интелектуалне својине који је сличан заштити која постоји у Унији, укључујући и делотворна средства за остваривање тих права.

Dušan Popović, LL.M.

Teaching Assistant, University of Belgrade Faculty of Law

GEOGRAPHICAL DESIGNATIONS AND GENERIC NAMES

Summary

This paper deals with the protection of geographical designations in Serbian, EU and WTO law. The author focuses on the problem of protection of names that are considered to be generic in one country, although they are registered as geographical designations in another. After presenting main characteristics of both EC Regulation 510/2006 and Serbian Law on geographical designations, the author analysis recent European case-law. Finally, the author discusses the problem of protection of names that could be considered as generic in the context of WTO rules.

Key words: *Intellectual Property, Geographical Designations, Designations of Origin, Generic Names.*

28. Mekis F., " Situation des vignobles chiliens dans le nouveau monde, compte tenu des négociations en cours avec l'Union européenne", Colloque sur la protection internationale des indications géographiques, 2001, OMPI/GEO/MVD/01/4.